UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA SOCIOLOGIE, ANDRAGOGIKY A KULTURNÍ ANTROPOLOGIE

Senioři a internet

Výzkum digitálních dovedností u seniorů

Bakalářská diplomová práce

Obor studia: sociologie – andragogika

Autor: Adéla Čížová

Vedoucí práce: Mgr. František Znebejánek, Ph.D.

Olomouc 2020

Prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou práci na téma Senioři a internet vypracovala samostatně a uvedla v ní veškerou literaturu a ostatní zdroje, které jsem použila.

V Olomouci dne 24. března 2020 Podpis ……

Tímto bych chtěla poděkovat Mgr. Františku Znebejánkovi, Ph.D. za podnětné rady, odbornost a zodpovězení všech mých otázek při vedení mé bakalářské práce. Dále bych chtěla poděkovat Mgr. Davidu Fiedorovi, Ph.D. za ochotu a pomoc se statistickým testováním hypotéz.

Anotace

Jméno a příjmení:	Adéla Čížová
Katedra:	Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie
Obor studia:	Sociologie – andragogika
Obor obhajoby práce:	Sociologie
Vedoucí práce:	Mgr. František Znebejánek, Ph.D.
Rok obhajoby:	2020

Název práce:	Senioři a internet
Anotace práce:	Cílem bakalářské práce Senioři a internet je srovnat výši digitálních dovedností u seniorů žijících v domově pro seniory a seniorů žijících v domácím prostředí v okrese Ústí nad Orlicí a zároveň porovnat zastoupení uživatelů internetu v těchto dvou skupinách. V teoretické části je popisován vztah seniorů k internetu v kontextu informační společnosti, jsou představeny možné bariéry při používání internetu a jsou vymezeny pojmy digitální gramotnost a digitální dovednosti. V praktické části se metodou kvantitativního výzkumu testují stanovené hypotézy.
Klíčová slova:	digitální dovednosti, digitální gramotnost, domov pro seniory, internet, informační společnost, senior
Title of Thesis:	Seniors And The Internet
Annotation:	The aim of the bachelor thesis Seniors And The Internet is to compare the level of digital skills in seniors living in the retirement home and seniors living in a home environment in the district of Ústí nad Orlicí and to compare the representation of Internet users in these two groups. The theoretical part describes the relationship of seniors to the Internet in the context of the information society, introduces possible barriers to

	using the Internet and defines the concepts of digital literacy and digital skills. In the practical part, quantitative research is used to test the hypotheses.
Keywords:	digital literacy, digital skills, information society, retirement home, senior, the internet
Názvy příloh vázaných v práci:	Příloha A – Seznam a plné charakteristiky digitálních dovedností podle Van Dijka a Van Deursena (2014) Příloha B – Dotazník
Počet literatury a zdrojů:	31
Rozsah práce:	60 s. (61 927 znaků s mezerami)

OBSAH

ÚVOD **8**

TEORETICKÁ ČÁST **10**

1 Senior v informační společnosti **10**

1.1 Teorie informační společnosti 11

1.2 Důležitost internetu v informační společnosti 12

1.3 Senioři ve skupině digitálně vyloučených? 12

2 Senior a internet **14**

2.1 Senior a internet v číslech 15

2.2 Možné bariéry v používání internetu 17

2.3 Domovy pro seniory 18

3 Digitální gramotnost **21**

3.1 Digitální dovednosti 22

3.2 Druhy digitálních dovedností 22

3.3 Výzkumy digitálních dovedností 25

PRAKTICKÁ ČÁST **29**

4 Formulace hypotéz **29**

4.1 Operacionalizace digitálních dovedností 30

4.1.1 Dotazník 31

4.1.2 Použitá metoda 33

4.2 Předvýzkum 33

4.3 Výběr respondentů 34

4.4 Srovnání základních charakteristik základního a výběrového souboru 37

4.4.1 Charakteristiky populace v domovech pro seniory 37

4.4.2 Charakteristiky populace seniorů, kteří žijí v domácím prostředí 39

4.5 Testování hypotéz 40

4.6 Shrnutí zásadních zjištění praktické části 45

ZÁVĚR **48**

Seznam použitých zdrojů **50**

Seznam zkratek **54**
Seznam grafů **55**
Seznam tabulek **56**
Seznam příloh **57**

ÚVOD

Cílem této práce je srovnat výši digitálních dovedností u seniorů žijících v domově pro seniory a seniorů žijících v domácím prostředí v okrese Ústí nad Orlicí a zároveň porovnat zastoupení uživatelů internetu v těchto dvou skupinách.

Tato práce vychází z předpokladu, že žijeme v informační společnosti, kde ICT technologie, především internet hrají dominantní roli už nejen v pracovním světě, ale i v tom soukromém. Používání internetu se stalo jedním z předpokladů pro plnohodnotné začlenění do dnešní společnosti.

Používání internetu s sebou nese spoustu dříve nemyslitelných možností a příležitostí a pro jedince, kteří se narodili a většinu života prožili bez těchto nových technologií může být výzvou implikovat je do svého běžného života.

Přesto mnoho seniorů už v dnešní době internet používá, a tak se praktická část zabývá i odpovědí na otázku, zda míra přizpůsobení se technologickým změnám závisí na prostředí, ve kterém senioři žijí. Konkrétně, zda to, že pobývají stále ve svém domácím prostředí, nebo v domově pro seniory ovlivňuje to, zda používají internet, a jestli ano, tak jak dobře, tedy jak dobré digitální dovednosti mají.

Teoretická část se tedy zaměřuje na popis vztahu seniora a internetu v kontextu teorie informační společnosti. Hledají se odpovědi na otázky, zda jsou senioři riziková skupina pro digitální vyloučení či jaké pro ně mohou být bariéry v používání internetu, společně s prezentací výsledků některých výzkumů zaměřených na toto téma.

Druhá polovina teoretické části se věnuje vymezení pojmu digitální gramotnosti, která je potřebná pro efektivní používání internetu. S tím souvisí i soubor potřebných kompetencí, pojmenovaných jako digitální dovednosti,

které tato specifická gramotnost obsahuje. Jsou prezentovány dva různé modely digitálních dovedností, přičemž jeden je zvolen jako výchozí pro praktickou část spolu s výzkumným nástrojem pro jejich výzkum.

V praktické části jsou formulovány hypotézy do kvantitativního výzkumu, které posléze testuji pomocí statistické analýzy dat. V této části je také představena zvolená metoda měření digitálních dovedností u seniorů společně s otázkami do dotazníku. V závěru mé práce jsou prezentovány a shrnuty výsledky praktické části.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Senior v informační společnosti

Nejdříve je nutné si vymezit definici seniora, se kterou budu v této práci operovat. Dnešní společnost stárne a vlivem prodlužování lidského života či legislativních změn, jako je například posouvání hranice odchodu do důchodu, se hranice stáří stále posouvá. Zároveň platí, že začátek stáří, jako jevu není možné vymezit žádným jednoznačným způsobem, protože u každého probíhá jinak v závislosti na jeho životním stylu či genetických dispozicích. Různí autoři proto vymezují hranici stáří různými způsoby (Tomczyk, 2015b).

Nejčastěji je stáří vymezeno chronologicky. Můžeme uvést například vymezení dle WHO (Světová zdravotnická organizace), kde rané stáří začíná od 60 let a končí v 74 letech. Samotný stařecký věk pak začíná až v 75 letech (WHO, 2003).

Statistický úřad Evropské unie neboli Eurostat ve svých výzkumech pracuje s hranicí stáří 65 let. Se stejnou hranicí pracuje i Český statistický úřad (dále jen ČSÚ), který argumentuje, že ve většině vyspělých zemí se za počátek kalendářního stáří považuje věk 65 let (Chodounská, 2017). Na základě této skutečnosti budu v mé práci pracovat s hranicí stáří, která počíná u věku 65 let.

Pro označení starého člověka, tedy člověka, který už překročil hranici stáří, v této práci určenou na 65 let, se uvádí pojmy jako geront, senescent, či důchodce. Nejkorektnějším a v literatuře nejrozšířenějším je však pojem senior (Špatenková, 2013).

Jaké jsou tedy typické charakteristiky pro seniora? Z výzkumu Saka a Kolesárové (2012) vyplývá, že dle České společnosti je senior člověk starší 60

let, který bere důchod, je většinou prarodičem a má větší či menší zdravotní potíže způsobené stářím. Dalo by se říct, že pod pojmem senior se obecně rozumí člověk, který se nachází ve své poslední životní fázi a má specifické postavení ve společnosti. Zároveň musíme mít na paměti, že senioři jsou heterogenní skupina, která se liší dle různých kritérií. Stejně jako u problému určení jednotné hranice stáří je jedním z těch kritérií zdravotní stav.

Po vymezení pojmu senior je dále vhodné vysvětlit si pojem ICT technologie, které zahrnují i internet, protože v literatuře se tento pojem často používá. Použiji k tomu stručnou definici ze slovníku, a sice „*ICT technologie neboli informačně komunikační technologie zahrnují veškeré technologie, nástroje a postupy, umožňující komunikaci a práci s informacemi*“ (Průcha & Veteška, 2014, s. 138). Tento pojem zahrnuje tedy jak zařízení, jako je počítač, tablet či mobilní telefon, tak i komunikační sítě, jako je internet.

1.1 Teorie informační společnosti

Podle mnohých autorů, kteří se věnují teorii informační nebo síťové společnosti, z nichž mezi nejznámější patří Manuel Castells, se naše společnost v posledních desetiletích, kvůli masovému rozšíření digitálních technologií a internetu, proměnila na společnost informační až síťovou. Pro informační společnost je typická větší hodnota informací společně s velkým tokem informací, jejichž nosičem jsou ICT technologie, zejména internet (Castells, 2010).

Další autoři nazývají dnešní společnost také znalostní, postindustriální, postmoderní, někdy až třetí vlnou (Tomczyk, 2015b). Že se to týká i České společnosti, potvrzují Sak a Kolesárová (2012), kteří tvrdí, že právě informační a komunikační technologie v současnosti nejvíce proměňují českou společnost, protože život člověka se částečně přesunul z přirozeného světa do virtuální reality.

Na druhou stranu je potřeba zmínit, že teorie informační společnosti, jako každá teorie, má i své kritiky. Za zmínku stojí například názor Franka Webstera (2006), který tvrdí, že objev a rozšíření ICT technologií, především internetu, není dost na oddělení nového typu společnosti. Ústřední roli informací a informačních technologií v dnešním světě však nepopírá.

1.2 Důležitost internetu v informační společnosti

Žít bez internetu se v dnešní společnosti stává čím dál obtížnější. Člověk přichází nejen o stále více příležitostí a možností dostupných pro ty, kteří internet používají. Zejména starší lidé i přes to, že naučit se používat internet pro ně může být obtížné, si uvědomují, že když ho nebudou používat, tak se nemohou plnohodnotně začlenit do dnešní společnosti (Dijk & Deursen, 2014). Stejně tak, jako člověk dříve musel umět číst a psát, aby zvládal život v předchozím typu společnosti, kde převládala tradiční média, jako jsou například noviny, dnes pro život v informační společnosti musí umět ovládat a využívat internet, tedy mít nový speciální typ dovedností, a to digitální dovednosti (Sak & Kolesárová, 2012).

Digitální informace se tedy stávají novým typem kapitálu v dnešní společnosti. Především pro generace, které vyrostly ve společnosti bez ICT technologií a tyto technologie je ani nezastihly v době jejich produktivního života, je velmi těžké pochopit jednání a fungování jedinců, kteří se pohybují ve virtuální realitě. Tato skutečnost může být důvodem vzniku mezigenerační digitální propasti (Tomczyk, 2015b).

1.3 Senioři ve skupině digitálně vyloučených?

Informační společnost s sebou neodmyslitelně nese fenomén digitální propasti či přehrady. S masovým rozšířením digitálních technologií, a s tím i internetu, se mluví o dvou fázích, jak se digitální propast vyvíjela. V první fázi, tzv. primární digitální propasti, byli sociálně znevýhodněni ti, co nevlastnili

potřebné technologie, nebo neměli připojení k internetu. Dnes je však už běžné doma vlastnit například počítač a připojit k internetu se dá na mnoha místech, tudíž je tento důvod vyloučení v dnešní době ve vyspělých zemích marginální (Zadražilová, 2017a).

Primární digitální propast nahrazuje tzv. sekundární digitální propast, která spočívá v tom, že většina osob už je k internetu připojena, avšak nyní je diverzifikuje úroveň jejich digitálních dovedností. Sekundární digitální propast se nemůže nikdy zcela uzavřít, protože ICT technologie, a s nimi i internet, se neustále a rychle inovují a požadavky na digitální dovednosti se mění a navyšují (Lupač, 2015).

Ten, kdo v informační společnosti spadá do primární, nebo sekundární digitální propasti se může stát digitálně vyloučeným, což je nová forma sociálního vyloučení, a může se tak dostat až na okraj společnosti. Mezi individuální charakteristiky, které obvykle ovlivňují to, zda se daná osoba může dostat do digitálního vyloučení, patří zejména vyšší věk, zdravotní stav, motivace k učení, nebo nižší úroveň vzdělání. Důležitou roli může sehrát i místo bydliště, kde platí, že lidé na vesnici jsou častěji neuživateli internetu než ti, co žijí ve městě, což souvisí s jejich odlišným životním stylem (Tomczyk, 2015a). Toto tvrzení podporují i data z ČSÚ (2019), kdy je patrná stoupající tendence počtu uživatelů internetu se zvětšující se velikostí obce. Stejně důležitou roli může pravděpodobně mít i místo jejich pobytu nejen na úrovni odlišení města a vesnice, ale i na úrovni toho, zda senioři žijí v domácím prostředí, nebo v domovech pro seniory.

Zvláště ve vyspělých zemích existuje i skupina osob, která nemá zájem o aktivní používání internetu, protože komunikují a uspokojují své potřeby v reálném světě. Nicméně tímto také patří do digitálně vyloučených a vzhledem k tomu, že žijeme v informační společnosti, se na ně vztahují všechny nevýhody, co se s tím pojí. Do této skupiny patří zejména senioři,

protože ti jsou už od dětství zvyklí na život v přirozeném světě, a svět internetu některým nic neříká (Tomczyk, 2015b).

2 Senior a internet

Čím později do života člověka nějaká inovace vstoupí, tím méně a obtížněji si ji daná generace osvojí a začlení do svého života. Internet přesto přinesl seniorům mnoho nových možností a proměnil charakter stáří, společně s jejich životním stylem (Sak & Kolesárová, 2012).

Na druhou stranu je potřeba zmínit, že seniorům internet nejenom poskytuje nové možnosti, ale zároveň i něco bere. Vzal jim například jistou společenskou prestiž spojenou s jejich jedinečným postavením jako moudrých a zkušených. Dříve si lidé chodili pro radu ke starším, protože měli více zkušeností a více toho zažili, ale v dnešní době si lidé spíše vyhledávají věci na internetu a na moudrost starších se pomalu zapomíná. Dokonce se s rozšířením ICT technologií a internetu role spíše obrací, kdy staří, zatím nejvíce právě jen v oblasti nových technologií a internetu, chodí pro radu k mladším (Tomczyk, 2015b).

Ve své publikaci dále Tomczyk (2015b) prezentuje rozdělení informační společnosti dle M. Prensky, který tvrdí, že zde vznikly dvě základní osobnostní kategorie, a to digitální imigranti a digitální domorodci. Digitální domorodci jsou zejména mladí lidé, již vyrůstali v době, kdy se internet stal součástí jak pracovní sféry, tak každodenního života. Naopak digitální imigranti jsou obvykle lidé narození ještě před dobou masového rozšíření ICT technologií, tedy lidé starší padesáti let. Zde platí, že digitální imigranti nikdy nebudou tak zběhlí v ovládání internetu a ICT technologií, jako jsou digitální domorodci.

Přesto jsou však senioři v současné době nejrychleji rostoucí skupinou uživatelů sítě, neboť za posledních deset let je u osob nad 65 let nárůst téměř desetinásobný (MPSV, 2017). Mezi důležité charakteristiky, které mají za následek růst popularity internetu mezi seniory, patří bezplatné sdělování informací, společenské důvody, jako může být například potřeba udržet kontakt s vnoučaty žijícími v zahraničí, nebo jednoduše touha držet krok s dobou, zvýšení si sebevědomí, či nutnost, protože například mnoho funkcí v oblasti vedení svého účtu u banky se přesunulo na internet, a pro ty, kteří ho neovládají to činí složitějším (Tomczyk, 2015b).

Názor, že senioři se v této oblasti nechtějí vzdělávat a nejsou schopni pochopit principy obsluhy digitálních médií se dnes ukazuje už jako nespravedlivý, protože se vztahuje na stále menší skupinu seniorů (Tomczyk, 2015b). Pozitivní pohled na situaci dnešní generace seniorů v tomto ohledu vystihuje tato věta z publikace autorů Saka a Kolesárové (2012, s. 104): *„Senioři jsou první a poslední generací, která se učila ovládat nové technologie mimo vzdělávací systém individuálně a ze zájmu, a přesto tento úkol zvládli.“*

2.1 Senior a internet v číslech

Data z ČSÚ (2018a) dokládají, že lidé starší 65 let tvoří méně než 10% celkového počtu těch, kteří se vzdělávají v oblasti výpočetní techniky, přičemž jejich nejčastější formou vzdělávání je samostudium. Tak nízké číslo je možné odůvodnit tím, že v dnešní době už nějací senioři povědomí o internetu mají a ti noví, kteří přichází do důchodu už se ve většině případů seznámili s internetem v pracovním prostředí, takže těch osob starších 65 let, co mají zájem se v této oblasti učit, už je v dnešní době přirozeně méně, než by tomu bylo před deseti lety.

V České republice mezi jedinci ve věku 65+ má a využívá internet necelá polovina z nich, konkrétně 46 %, přičemž za uživatele internetu se zde považuje ten, kdo využil internet alespoň jednou v posledních třech měsících.

Méně je uživatelů v seniorském věku, kteří internet využívají skoro každý den, a to 29,8 %, nicméně alespoň jednou v životě ho použila o něco více než polovina seniorů. Pokud se zaměříme přímo na domácnosti, tak mezi domácnostmi osob starších 65 let má internet jen 40 % domácností, což je například s porovnáním domácností osob mladších 40 let o více než polovinu méně (ČSÚ, 2019).

Podle nejvyššího dosaženého vzdělání panují mezi uživateli internetu jedinci s vysokoškolským vzděláním (99, 7 %), které značí v podstatě absolutní přístup k internetu bez větší závislosti na věku. Hned za nimi jsou jedinci s ukončenou střední školou s maturitou a vyšší odbornou školou, mezi nimiž je 97,8 % osob uživateli internetu, tudíž mezi těmito dvěma kategoriemi dosaženého vzdělání není téměř rozdíl. Co se týče ekonomické aktivity, tak mezi starobními důchodci má a využívá internet 40 % seniorů (ČSÚ, 2019). Ze čtyř hlavních zařízení, která jsou pro přístup k internetu využívána v největší míře, což je stolní počítač, notebook, mobil a tablet, senioři využívají nejvíce stolní počítače (Zadražilová, 2017b).

Ze studie Saka a Kolesárové (2012), zaměřené na výzkum počítačové aktivity, vyplývá její silná závislost na věku, a to i mezi generací seniorů. Z mladších seniorů ve věku do 70 let je zhruba 10 % každý den na internetu, ale u seniorů nad 71 let je to podstatně méně. Dá se to možná vysvětlit tím, že k dramatickému zhoršení zdravotního stavu populace obvykle dochází po dosažení věku 70 let, přičemž zdravotní stav však silně ovlivňuje i životní styl seniorů. To potvrzuje ve svém článku i T. Zadražilová (2017b), která vychází z dat ČSÚ z roku 2016 a tvrdí, že věková skupina nad 75 let se na internetu pohybuje minimálně. Na základě toho budu v této práci předpokládat, že věk bude hrát roli i mezi seniory, a to v tom smyslu, že čím starší senior je, tím se dá u něj méně předpokládat, že využívá internet.

Co se týče srovnání s evropskými seniory, evropští senioři jsou výrazně aktivnější, jak v aktivitě na sociálních sítích, tak při nahrávání vlastního obsahu na internet nebo používání internetového bankovnictví (Zadražilová, 2017b). Dle dat z Eurostatu z roku 2018, zveřejněných na webových stránkách ČSÚ (2019), bylo v Evropské unii 67 % uživatelů internetu v kategorii 55-74 let, přičemž Česká republika byla v této kategorii ihned pod průměrem s 64 %. Nejlépe na tom bylo Dánsko s 95 % a nejhůře Bulharsko s 34 % uživatelů internetu v této věkové kategorii.

2.2 Možné bariéry v používání internetu

Tomczyk (2015b, s.82) uvádí, že: *„Internet je zdrojem neomezeného množství informací, ale nemá téměř žádný regulační mechanismus, proto jsou uživatelé v nejstarší věkové skupině vystaveni působení nekontrolovaného, neuspořádaného a mnohdy i nechtěného množství informací, které je mohou zahltit, a dokonce odradit od dalšího používání.“*

Překvapivě nejčastěji uváděným důvodem, proč senioři nepoužívají internet nejsou technické důvody, které se týkají například problému s připojením k internetu, nebo s přístupem k zařízení, které má připojení na internet. Nejsou to ani ekonomické důvody, protože v dnešní době jsou počítače, tablety či telefony s připojením k internetu dostupné finančním možnostem většiny seniorů. Naopak tím nejčastějším důvodem, proč se senioři rozhodnou internet nepoužívat je, že jsou počítačově a tím i digitálně negramotní a nemají zájem internet používat (Sak & Kolesárová, 2012). To potvrzují i data z ČSÚ (2019), kde z výzkumu důvodů, proč domácnosti v ČR nemají internet vyplynulo, že 86,5 % domácností bez internetu osob starších 65 let jako důvod uvádějí, že nemají zájem internet používat. Následuje důvod, že s ním neumí pracovat, přičemž důvod vysoké ceny vybavení či připojení uvedlo jen malé procento domácností.

Technické příčiny jako problém s přístupem k počítači či k internetu, se však můžou stát důležitějšími pro osoby žijící v domově pro seniory, kde nemusí mít k internetu či počítači přístup. Avšak až polovina seniorů, kteří nevyužívají internet, to řeší tak, že ho jednou za čas využívá nepřímo pomocí jiných osob (Tomczyk, 2015b).

Je potřeba se zmínit i o zdravotním hledisku, které se postupem věku samozřejmě zhoršuje, a to nevyhnutelně a v mnoha oblastech. Může to však vytvářet bariéru pro seniory při používání internetu? Obecně se výzkumníci shodují na tom, že potíže, které mohou potkat seniory či starší dospělé při snaze porozumět ICT technologiím mají vztah k involučním procesům probíhajícím ve stáří, jako je zhoršení zraku, vnímání, psychomotoriky a některých kognitivních schopností. Zhoršující se schopnost jemné motoriky u prstů na rukách ztěžuje práci hlavně s myší a klávesnicí, kdežto horší zrak a různé oční vady typické pro stáří, ztěžují práci se samotným internetem. Proto seniorům obvykle déle trvá se naučit ovládat internetový prohlížeč a zorientovat se v tom, kam co zadat, jak to vyhledat a podobně. To ale neznamená, že je to nemožné (Xie, 2003).

Zhoršení zdraví ve stáří ale nemusí být nutně bariéra bránící seniorům používat internet, to by ostatně jejich počet na internetu nenarůstal. Jen je to pro ně kvůli tomu těžší než u mladých a zdravých lidí. Záleží ovšem na tom, jak špatný jejich zdravotní stav je. V dnešní době tento problém částečně řeší existence mnoha webových stránek vytvořených přímo pro seniory, které mají například větší písmo nebo jsou lépe přehledné a pro seniory uživatelsky přívětivé.

2.3 Domovy pro seniory

V neposlední řadě je třeba se zmínit o domovech pro seniory. Jestliže se starší člověk stane vlivem stárnutí nesoběstačným a jeho příbuzní mu nechtějí, nebo nemohou dostatečně pomáhat, tak vstoupí do institucionální péče. Mezi

zařízení sociálních služeb, která se zaměřují na seniory patří centra denních služeb, denní a týdenní stacionáře, domovy pro osoby se zdravotním postižením, domovy se zvláštním režimem a typická zařízení v této kategorii jsou domovy pro seniory, kterým se budu v této práci blíže zabývat (Dvořáčková, 2012).

Domov pro seniory je pobytové zařízení, kde se poskytuje pomoc osobám, které se vlivem stáří stanou nesoběstačnými a potřebují pravidelnou asistenci jiné osoby (Dvořáčková, 2012).

Pro seniora může být velká životní změna jako je vstup do domova seniorů až traumatizující. Senior žijící v domově pro seniory může často upadat to lhostejnosti a sociální izolace (Mühlpachr, 2004). To je staví do nevýhodné pozice v osvojení si internetu a digitálních dovedností, protože ztrácí zájem o okolní svět. Naopak ti senioři, kteří žijí doma s rodinou, více plánují do budoucnosti, jsou spokojenější a více je zajímá jejich okolí a co se děje ve světě (Dvořáčková, 2012). Proto by se dalo předpokládat, že senioři žijící doma budou mít větší motivaci používat internet a zlepšovat se v digitálních dovednostech, protože udržují větší kontakt s okolní realitou, kde se internet stal součástí běžného života.

Výzkum I. Zadražilové (2017a) uvádí, že většinou jsou to rodinní příslušníci z mladší generace, nebo občas přátelé, kteří pomáhají seniorům naučit se základy práce s internetem. Důležité pro seniory bylo, že se na ně i poté mohou průběžně obracet s nově vyvstalými problémy a otázkami ohledně používání internetu. Respondenti uváděli, že bez pomoci zvenčí by se neobešli.

Otázkou je, jestli místo, kde senior žije má vliv na to, jaké pomoci zvenčí, konkrétně od rodiny, se mu při potenciálních problémech v oblasti internetu dostane. Dalo by se ale předpokládat, že je větší pravděpodobnost, že se dostane v tomto ohledu větší pomoci seniorům, co žijí doma, protože

senioři, co žijí v domovech pro seniory tam z principu žijí proto, že rodina jim nemůže, nebo nechce pomáhat, a nemusí spolu tak udržovat pravidelný kontakt. Tuto roli rádců v oblasti internetu však mohou převzít například dobrovolníci, kteří vedou počítačové kurzy v některých domovech pro seniory.

3 Digitální gramotnost

Existují různé druhy gramotnosti, ale gramotnost jako taková tvoří kontinuum, spektrum od spodní hranice úplné negramotnosti až po mnohdy zcela přesně nestanovenou hranici plné gramotnosti. Dají se tedy určit různé stupně nebo úrovně gramotnosti (Rabušicová, 2002).

Zastřešujícím pojmem pro digitální gramotnost je informační gramotnost. Informačně gramotný člověk dokáže identifikovat informační potřeby, volí tu nejefektivnější cestu k získání informací, využívá k tomu relevantní zdroje a získané informace umí kritickým myšlením zhodnotit (Dostál, 2007).

To naznačuje tomu, že informační gramotnost se nevztahuje jen k internetu, ale i k ostatním médiím, kde jsou k jejich využívání tyto dovednosti potřeba. Na to se vyhraňuje v informační gramotnosti vzhledem k rozvoji ICT technologií počítačová gramotnost, která se zároveň považuje za předpoklad dosažení dobré informační gramotnosti (Dostál, 2007). Počítačová gramotnost je většinou chápána jako potřebná dovednost k ovládání a využívání osobního počítače efektivním způsobem (Sak, Mareš, Richter, Kolesárová & Skalková, 2007).

Nedávné změny v informačních a komunikačních technologiích způsobily, že dovednosti potřebné v počítačové gramotnosti už nestačily, proto se musely objevit podkategorie počítačové gramotnosti, jako je digitální gramotnost. Nebo se naopak objevuje i koncept ICT gramotnosti, která má zahrnovat informační gramotnost, počítačovou gramotnost a internetovou gramotnost (Soysal, Çallı, & Coşkun, 2019).

S pojmem digitální gramotnost pracuje dokument Strategie digitální gramotnosti České republiky (2015), kde je definován takto: *„Soubor kompetencí*

nutných k identifikaci, pochopení, interpretaci, vytváření, komunikování a účelnému a bezpečnému užití digitálních technologií za účelem udržení či zlepšení své kvality života a kvality života svého okolí.“ (MPSV, 2015, s. 7)

Pojem digitální gramotnost se nejvíce pojí s používáním internetu a velmi podobně tento koncept chápou i autoři Van Dijk a Van Deursen (2014), kteří ve své knize používají pro souhrnné označení kompetencí v digitální gramotnosti termín digitální dovednosti, kterými se budu v této práci blíže zabývat a které budou v jejich pojetí výchozí pro praktickou část.

3.1 Digitální dovednosti

Jak už bylo naznačeno, na rozdíl od klasických médií jako je televize, noviny nebo rádio, internet vyžaduje kromě základních schopností jako číst a psát ještě navíc svůj specifický soubor dovedností (Lupač, 2015). K tomu, abychom mohli používat efektivně ICT technologie, a tudíž i internet vedou podle Van Dijka a Van Deursena (2014) tři fáze: uživatel musí mít motivaci k tomu je používat, musí je fyzicky vlastnit nebo k nim mít přístup a jako poslední musí disponovat potřebnými digitálními dovednostmi.

Obecně však v dnešní době už nelze digitální dovednost vnímat jako něco navíc, bez čeho se můžeme obejít a už dávno to nejsou dovednosti, kterými disponují hlavně odborníci na informační technologie. Bez této nové formy dovedností se již dnešní informační společnost, k jejímuž rozvoji ICT technologie jednoznačně přispívají, neobejde (MPSV, 2017).

3.2 Druhy digitálních dovedností

Pravděpodobně nejznámější model digitálních dovedností vznikl pod záštitou Evropské unie pod názvem DigComp 2.1. Název odkazuje na rámec digitálních dovedností pro občany. Uvádí se zde 21 kompetencí, které jsou rozděleny do pěti oblastí. Tyto oblasti jsou seřazeny od základních, po vysoce specializované, a to informační a datová gramotnost, komunikace a

spolupráce, tvorba digitálního obsahu, bezpečnost a řešení problémů (Carretero, Vuorikari & Punie, 2017). Tento model tedy klade důraz na nutnost občana disponovat těmito digitálními dovednostmi a zároveň je rozčleňuje do pěti oblastí, podle stupně obtížnosti, takže dává základ pro měření digitálních dovedností.

Také autoři Van Dijk a Van Deursen (2014, s. 42) navrhují svůj soubor digitálních dovedností, který se v mnohém podobá modelu DigComp 2.1. Jako klíčové pro využívání internetu uvádí tyto dovednosti: operační, formální, informační, komunikační, dovednost vytváření obsahu a strategické dovednosti. Pro představu, co která dovednost obsahuje je zde krátce představím. Jejich celé znění je uvedeno v příloze A.

1. Operační dovednosti jsou především takové technické kompetence, jako vědět kam kliknout, abych dosáhla cíle, který jsem si stanovila, jak obnovit stránku na prohlížeči, kde je tlačítko domů, kde najít záložky. Je ovšem jasné, že v závislosti na používaném prohlížeči se to může lehce lišit.
2. Formální dovednosti slouží k základní orientaci v prohlížeči, mezi webovými stránkami a k tomu umět se orientovat v menu webových stránek či odkazech. Někdy může být těžké se na internetu orientovat, neboť vzhledy jednotlivých stránek se můžou měnit a může to zvlášť u seniorů při jejich prvním setkání s internetem vést k frustraci a ztrátě zájmu, proto jsou tyto dovednosti důležité.
3. Do informačních dovedností patří schopnost umět hledat, třídit a hodnotit získané informace. Tyto schopnosti jsou u používání internetu, kde je člověk snadno zahlcen informacemi, které jsou málokdy pravdivé, velmi důležité. Často se nízká hladina této

dovednosti pozná tím, že uživatelé neprojdou za první stranu výsledku vyhledávání.

4. Komunikační dovednosti. Stále větší část internetu se po roce 2000 věnuje komunikaci. Zvlášť se o to zasloužil objev sociálních sítí, jako je například Facebook. Při chatování nebo psaní emailu je nutné se naučit komunikovat skrz virtuální prostředí. Především je nutné znát specifický jazyk, který se na mnoha platformách vytvořil a rozumět symbolům jako jsou třeba populární smajlíci.
5. Dovednosti spojené s vytvářením obsahu se staly důležitými hlavně v poslední době, kdy se stále více uživatelů stává z pasivních uživatelů aktivními. Uživatelé si vytvářejí vlastní blogy, přidávají videa na YouTube, mají vlastní webové stránky. I mezi seniory u nás existuje jedno procento uživatelů internetu starších 65 let, kteří jsou blogeři nebo mají vlastní webové stránky (Zadražilová, 2017b).
6. Strategické dovednosti odkazují ke schopnosti využívat internet jako prostředek k dosažení svého určitého cíle, zvažovat mezi různými prostředky a možnostmi, a vybrat si tu nejvýhodnější. Příkladem může být výběr restaurace. Uživatel se rozhoduje, jestli hledá vegetariánskou, nebo ne, jaká je pro něho maximální tolerovaná cenová hladina, a v neposlední řadě bere v potaz také recenze a polohu dané restaurace. Na to, aby uživatel byl zběhlý v této dovednosti musí mít kritické myšlení, uvažovat analyticky a mít na dobré úrovni všechny předešlé dovednosti.

Těchto šest dovedností je dále rozděleno do dvou skupin. Operační a formální dovednosti jsou spojeny s médiem jako takovým (medium–related), kdežto ty zbylé jsou spojeny s obsahem (content–related). Mezi těmito skupinami i dovednostmi jako samostatnými jednotkami panuje suksesivní vztah. To znamená, že předtím, než bude uživatel schopný prostřednictvím

internetu například komunikovat s ostatními, musí se v první řadě internet naučit ovládat a vědět, kam kliknout (Dijk & Deursen, 2014).

Charakteristické pro informační, komunikační, týkající se vytváření obsahu a strategické dovednosti je, že musí být rozvinuty ještě předtím, než začnou lidé uvažovat o používání internetu, protože se je uživatelé nemohou naučit v kurzech, sami doma nebo automaticky či v praxi. Pro rozvinutí strategické dovednosti člověk potřebuje mnoho zkušeností, které se získávají věkem. To znamená, že typicky u starších lidí jsou rozvinuty ty content–related dovednosti, ale rozvoj dovedností medium–related u nich zaostává, což vede ve výsledku k tomu, že se tyto dovednosti navzájem neutralizují. Pokud uživatel neví, kam kliknout, nemohou se u něho dále projevit ani uvedené vyšší dovednosti (Dijk & Deursen, 2014). Pro tuto práci si volím rozdělení digitálních dovedností dle Van Dijka a Van Deursena, protože ve své další publikaci navrhli i výzkumný nástroj k měření digitálních dovedností, ze kterého vychází můj výzkum v praktické části.

3.3 Výzkumy digitálních dovedností

Jak lze tedy zkoumat digitální dovednosti? Obecně operacionalizace a měření pravého stavu dovedností spojených s ICT technologiemi a internetem se obtížně zjišťuje prostřednictvím nepřímého pozorování. Znesnadňuje to také složitost či rozmanitost zařízení skrz které se dá připojit k internetu, tudíž najít ideální sadu indikátorů určujících výši digitálních dovedností za předpokladu, že ICT technologie rychle zastarávají, je obtížné. Dalším problémem je, že především na internetu je k dosažení určitého cíle možné použít mnoho více či méně efektivních strategií (Lupač, 2015). Například k základnímu vyhledávání nějakého pojmu můžeme použít několik cest, od výběru vyhledávače, po výběr toho, jestli pojem zadáme do stavového řádku, nebo do okénka pro vyhledávání, kolik klíčových slov použijeme apod.

Měření digitálních dovedností tedy probíhá třemi způsoby: přímým pozorováním, které je nejpřesnější, ale zároveň nejnáročnější, dále nepřímým dotazováním na jednotlivé znalosti a schopnosti, anebo ověřování úrovně dovedností pomocí znalostního testu. Nejpoužívanější je způsob nepřímého dotazování (Lupač, 2015).

Co se týče výzkumů zkoumající digitální dovednosti můžeme zmínit Eurostat (2019), který je měří u respondentů od 16 do 74 let. Metoda je zde taková, že je zvolený určitý výběr aktivit na internetu, ve čtyřech specifických oblastech, a to informace, komunikace, řešení problémů a vytváření obsahu. Podle toho, jestli tyto aktivity respondenti provozují, jsou přiřazeni k určitému stupni digitálních dovedností. Výsledkem jsou procenta jedinců, kteří mají základní nebo vyšší úroveň celkových digitálních dovedností. Můžeme zde vidět menší podobnost s Van Dijkovým modelem.

V Evropské unii v roce 2019 má 26 % uživatelů internetu v kategorii 65–74 let průměrné nebo nadprůměrné digitální dovednosti. V tomto ohledu je na tom nejlépe Nizozemsko, kde 58 % uživatelů internetu má dobré digitální dovednosti. Česko je na 14. místě mezi státy Evropské unie s 21 % uživatelů s alespoň průměrnými digitálními dovednostmi. Za Českou republikou se v žebříčku nachází například Irsko, Španělsko a Itálie. Ve výzkumu digitálních dovedností se zde objevují menší nerovnosti v oblasti pohlaví, kde mužů s dobrými digitálními dovednostmi je v průměru o 10 % více než žen. Z tohoto hlediska se větší či menší rozdíl ukazuje ve všech státech (Eurostat, 2019).

Van Dijk a Van Deursen (2014) zkoumali v Nizozemsku úroveň digitálních dovedností uživatelů internetu metodou přímého pozorování. Z výzkumu vynechali komunikační dovednosti a dovednosti spojené s vytvářením obsahu, protože tato oblast ještě není ve spojení s digitálními technologiemi tolik prozkoumána. Z výsledku výzkumu vyplývá, že senioři

měli nejčastěji problém u operačních a formálních dovedností. Například jich mnoho nepoznalo, že se jednalo o internetový vyhledávač, když to nebyl Google a potíže jim dělalo také používání základního vyhledávání či pracování se záložkami. Zastoupení jednotlivých kategorií se s rostoucí úrovní digitálních dovedností obecně snižovalo, přičemž u strategických dovedností správně dokončilo úlohu jen 29 % všech respondentů. Výzkum potvrdil, že věk a vzdělání jsou klíčové indikátory, které vysvětlují rozdíl v digitálních dovednostech. Z výzkumu dále vyplývá, že genderové rozdíly, sociální pozice nebo příjem, nemají na měřené dovednosti vliv (Dijk & Deursen, 2014).

Ve výzkumu PIAAC 2013 s respondenty od 16 do 65 let, pomocí testu řešení problémů v oblasti informatiky na počítači, včetně používání internetu, byly určeny tři dovednostní úrovně v zemích OECD. V nejstarší kategorii, tedy 55-65 let, v České republice dosáhlo alespoň druhé úrovně kolem 14 % respondentů, přičemž nejlépe na tom bylo USA s 20 % a hned potom Spojené království s 19 %. Dospělí v této kategorii na rozdíl od mladších dosahovali třetí, tedy nevyšší úrovně jen minimálně (Kelblová & Modráček, 2014).

Kvalitativní výzkum I. Zadražilové (2017a) na osobách ve věku nad 65 let uvádí, že senioři neměli problém v přeposílání a předávání informací či vyhledávání informací, které potřebují, ale většinou se spokojí s prvními výsledky vyhledávání.

Lupač, Chrobáková a Sládek (2014) zjišťovali operační digitální dovednosti metodou sebehodnocení, která je velice málo validní, protože respondenti mají sklon k tomu se podceňovat, nebo přeceňovat. Na základě této publikace byl potvrzen trend vyplývající z výše uvedených výzkumů, a sice závislost úrovně digitálních dovedností na věku, neboť uživatelé starší 60 let v tomto výzkumu dosahovali nejhorších hodnot. Mezi muži a ženami, na tom byly lépe ženy, což se naopak od většiny výzkumů v České republice liší. Dle nejvyššího dosaženého vzdělání také dosahovaly nejvyšších hodnot osoby

s vysokou školou, jak v ostatních výzkumech, ale hned za nimi následovaly osoby se střední školou s maturitou.

Z výběru již proběhlých výzkumů se dá tedy usoudit, že velký vliv na výši digitálních dovedností má věk (platí, že čím vyšší věk, tím horší digitální dovednosti), dále vzdělání (čím vyšší vzdělání, tím lepší digitální dovednosti). Co se týče genderových rozdílů v úrovni digitálních dovedností, ty jsou nejednoznačné, kdy některé výzkumy je naznačovaly, jiné ne. Můžeme tedy předpokládat, že mezi pohlavími nejsou žádné významné rozdíly. Příjem podle výzkumů nehraje v této problematice roli, takže se tomuto faktoru nebude věnovat ani tato práce.

PRAKTICKÁ ČÁST

4 Formulace hypotéz

Předchozí informace vedou k závěru, že senioři, tedy osoby nad 65 let, minimálně v České republice využívají internet čím dál více. Proto by i v této věkové kategorii mělo být možné zkoumat úroveň digitálních dovedností. Z toho, co výzkumy i teorie uvádí, se dá usoudit, že čím starší senior je, tím se snižuje pravděpodobnost, že bude užívat internet nebo mít lepší digitální dovednosti, oproti mladším ročníkům. Dále se ukazuje, že úroveň vzdělání výrazně diferencuje úrovně digitálních dovedností. Naopak v oblasti pohlaví je to nejednoznačné, spíše se však nedají předpokládat výrazné rozdíly mezi muži a ženami. Co se týče vlivu prostředí na využívání internetu nebo na úroveň digitálních dovedností, konkrétně se zaměřením na domov pro seniory, kvůli nedostatku literatury na toto téma nelze vyvodit jednoznačné závěry. Spíše to ale ukazuje na to, že pobyt v domově pro seniory je v oblasti používání internetu pro seniory spíše nevýhodou oproti těm, co žijí doma. Na základě tohoto závěru jsem zformulovala následující hypotézy.

Hypotéza č. 1

Senioři žijící doma jsou častěji uživateli internetu než senioři žijící v domovech pro seniory.

Hypotéza č. 2

Senioři žijící doma mají lepší digitální dovednosti než senioři žijící v domově pro seniory.

Hypotéza č. 3

Senioři s vyšším dosaženým vzděláním mají lepší digitální dovednosti.

Hypotéza č. 4

Se zvyšujícím se věkem mají senioři horší digitální dovednosti.

Hypotéza č. 5

Mezi pohlavími se úroveň digitálních dovedností neliší.

4.1 Operacionalizace digitálních dovedností

Jak již bylo řečeno, jednou z nejméně validních metod měření digitálních dovedností, použitou například ve výzkumu Lupač, Chrobáková a Sládek (2014), je metoda sebehodnocení. Proto budu při měření digitálních dovedností seniorů vycházet z návrhu výzkumného nástroje, který popsal van Deursen, van Dijk a Peters (2012) ve svém článku. Volím jejich návrh vzhledem k tomu, že soubor jejich navrhovaných otázek vychází z definice a rozdělení digitálních dovedností, ze kterých tato práce vychází v teoretické části.

Autoři navrhují potenciální otázky pro budoucí výzkumy pro měření operačních, formálních, informačních a strategických digitálních dovedností, které by měly být co nejlepším indikátorem těchto dovedností. K sestavení otázek autoři použili data ze svých výzkumů v roce 2009 a 2010, které se prováděly na stu náhodně vybraných uživatelů internetu, kde účastníci vyplňovali test s různými úlohami na počítači a všechny jejich akce byly nahrávány, včetně doby potřebné pro splnění úkolu. V provedené analýze byla patrná největší korelace s výsledky z jejich výzkumů u frekvence vykazovaných úkonů na internetu. Jako nespolehlivější se jim tedy ukázala metoda frekvenčních otázek, tedy jak často různé činnosti na internetu vykonávají. Na pěti bodové Likertově škále, kde hodnota 1 znamenala, že ten úkon nikdy na internetu neprováděli a hodnota 5, že tento úkon na internetu provádí denně (van Deursen, van Dijk, & Peters, 2012).

4.1.1 Dotazník

Na základě souboru navrhovaných otázek v práci Van Deursena, Van Dijka a Peterse (2012) které se pojí, k již zmíněným čtyřem typům digitálních dovedností, uvádím otázky, které byly na základě jejich vztahu s mými hypotézami následně implementovány do mého dotazníku. V dotazníku jsem použila především uzavřené otázky a Likertovu škálu, kterou jsem upravila na frekvenční. Otázky zde uvádím pro znázornění propojení otázek s hypotézami, původní vzhled dotazníku se nachází v příloze B.

1. Kolik je Vám let?
2. Jaké je Vaše pohlaví?
3. Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?
   - Základní
   - Středoškolské bez maturity
   - Středoškolské s maturitou
   - Vyšší odborné
   - Vysokoškolské
4. Momentálně žijete v:
   - Domě/bytě
   - Domově pro seniory
5. Použil(a) jste internet v posledních třech měsících?
   - Ano
   - Ne
6. Uveďte prosím, **jak často při užívání internetu** vykonáváte tyto činnosti:

   1 (nikdy) **2** (málokdy) **3** (občas) **4** (často) **5** (denně)

   a) Si stahujete soubory z internetu do počítače
   b) Používáte tlačítko: „načíst tuto stránku znovu“
   c) Používáte tlačítka „zpět“ a „vpřed“ k pohybu mezi stránkami

d) Se díváte na videa
e) Přidáte si webovou stránku do záložek
f) Používáte více oken v prohlížeči najednou
g) Si ověřujete získané informace i na jiné webové stránce
h) Víte přesně, kam vás odkáže daný link (odkaz), poté co na něho kliknete
i) Prohlížíte jen první stranu s výsledky vyhledávání
j) Vyhledáváte informace
k) Najdete informace, které jste hledal(a)
l) Používáte více než jedno klíčové slovo k vyhledávání
m) Si ověřujete kvalitu zdroje nalezené informace
n) Se pro něco rozhodnete na základě informací, které jste zde získal(a)
o) Jste si koupil(a) nějakou věc na základě získaných informací z internetu
p) Získáváte finanční benefity z internetu (například zde koupíte věc levněji než v kamenných obchodech)
q) Porovnáváte nějaký konkrétní produkt mezi různými e-shopy

Tabulka 1: Propojení otázek z dotazníku s hypotézami

Číslo otázky	1.	2.	3.	4.	5.	6.
Číslo hypotézy						
H1				X	X	
H2				X	X	X
H3			X		X	X
H4	X				X	X
H5		X			X	X

Zdroj: vlastní vypracování

Křížek v políčku v tabulce 1 znázorňuje propojení otázky s příslušnou hypotézou.

4.1.2 Použitá metoda

Jak už bylo naznačeno, ke zjištění odpovědi na mou výzkumnou otázku jsem zvolila cestu kvantitativního výzkumu. Zvolila jsem tedy dvě odlišné skupiny seniorů, jejichž odlišnost je založena na tom, zda bydlí doma, nebo v domově pro seniory. Respondenti se zároveň liší jejich věkem, pohlavím a dosaženým vzděláním, přičemž předpokládám, že tyto skutečnosti společně s místem, kde bydlí ovlivňují jejich životní způsob a tím i jejich vztah k internetu.

Jako výzkumnou metodu pro sběr dat jsem zvolila strukturovaný rozhovor, pro který byl základem mnou vytvořený dotazník. Zvolila jsem tuto metodu především s ohledem na seniory v domově pro seniory, protože na základě komunikace s vedoucími těchto institucí mi bylo doporučeno výzkum provádět touto cestou a co nejméně tak zatěžovat zdejší personál. Druhým důvodem pro výběr tohoto způsobu byla skutečnost, že jsem si nebyla jista, kolik seniorů žijících v domově pro seniory by dotazník vyplnilo, kdybych jim ho zde přenechala k jejich vlastnímu vyplnění. Při strukturovaném rozhovoru se seniory jsem se tedy striktně držela otázek v dotazníku, prezentovala jim možnosti u uzavřených otázek a zaznamenávala jejich odpovědi. Stejnou metodu jsem použila i u seniorů žijících v domácím prostředí.

4.2 Předvýzkum

Abych si ověřila, že otázky jsou co nejvíce srozumitelné, provedla jsem před samotným sběrem dat předvýzkum k mému dotazníku. Volila jsem takové respondenty, aby jejich skladba co nejvíce odpovídala mému základnímu souboru, tedy senioři nad 65 let. V případě předvýzkumu však byla vynechána podmínka trvalého bydliště respondentů v okrese Ústí nad Orlicí. Provedla jsem tedy rozhovor s šesti seniory, kterým jsem dotazník

představila, a poté se jich ptala na jednotlivé otázky z dotazníku, přičemž jsem sledovala, zda daným otázkám dostatečně rozumí.

Senioři k dotazníku neměli velké připomínky, pouze při dotazování se na konkrétní aktivity si někteří nebyli zcela jisti termíny „klíčové slovo“ a „finanční benefity z používaní internetu“. Z důvodu možného nepochopení termínu „finanční benefity z používání internetu“ jsem do závorky uvedla příklad („na internetu koupíte věc levněji než v kamenných obchodech“), který by tento pojem mohl dostatečně objasnit. Co se týče termínu klíčové slovo, pouze jeden senior nevěděl, co si pod tímto pojmem představit, tudíž jsem nepovažovala za nezbytné daný termín dále opisovat několika větami či měnit, protože ostatní pochopili, co je tím myšleno z kontextu vyhledávání na internetu.

Výsledky z předvýzkumu mě ještě utvrdily v rozhodnutí použít strukturovaný rozhovor k vyplnění dotazníku, protože senioři tak nemohli například z důvodu ztráty motivace k vyplnění dotazníku při prvotním nedorozumění, dotazník nevyplnit celý, nebo nenavrátit. V případě dotazníkového šetření, kde dotazník vyplňují respondenti sami by tato skutečnost mohla vést k přeskočení otázek, nebo k nepravdivé odpovědi na základě neporozumění otázce tak, jak byla zamýšlena (Bryman, 2012).

4.3 Výběr respondentů

Při výběru respondentů jsem zvolila metodu náhodného výběru, u které je hlavním pravidlem, že každý respondent ze základního souboru musí mít stejnou šanci na to, aby byl vybrán. V průběhu výzkumu se však objevilo několik okolností, které způsobily několik omezení této metody. Těchto omezení jsem si vědoma a budou dále popsány níže při konkrétním popisu sběru dat.

Můj základní soubor tvoří osoby nad 65 let, které žijí v okresu Ústí nad Orlicí. Dle nejnovějších dat z ČSÚ (2018b) k 31. prosinci 2018 osob nad 65 let zde žije 27 600, přičemž do tohoto počtu jsou započítáni i senioři žijící v domovech pro seniory v tomto okrese.

V okrese Ústí nad Orlicí se nachází pět domovů pro seniory v obcích Lanškroun, Česká Třebová, Ústí nad Orlicí, Vysoké Mýto a Choceň. Dohromady je v těchto pěti zařízeních ubytovaných 428 seniorů.

Jako první jsem sbírala data v Domově pro seniory v Lanškrouně, protože můj původní záměr byl se zde dotazovat nejlépe všech seniorů, kteří tam žijí a získané výsledky následně porovnat se seniory žijícími v domácím prostředí v téže obci.

V Domově pro seniory zde žije 46 seniorů, avšak byl mi povolen přístup pouze na jedno patro, kde se nacházeli senioři v té nejlepší zdravotní kondici s odůvodněním, že ti zbylí jsou již příliš zdravotně indisponováni, nebo trpí duševními poruchami. Několik seniorů také účast odmítlo, tudíž jsem ve výsledku získala odpovědi pouze od 16 respondentů. Z tohoto důvodu jsem se následně rozhodla rozšířit základní soubor na osoby nad 65 let žijící v okresu Ústí nad Orlicí a vybrat dodatečný domov pro seniory, ve kterém budu výzkum provádět.

Jak již bylo uvedeno výše, v okrese Ústí nad Orlicí se nachází pět domovů pro seniory, přičemž druhý jsem vybrala metodou náhodného výběru, kdy jsem si vylosovala číslo od 1 do 4. Vylosovala jsem si Domov pro seniory v Ústí nad Orlicí. Tam mi byl udělen přístup pouze na jedno oddělení, kde mi bylo ochotno a schopno odpovědět 30 seniorů. Celková kapacita Domova pro seniory v Ústí nad Orlicí činí 89 seniorů, nicméně velký podíl z nich je také zdravotně indisponován.

Z obou zařízení jsem tedy získala data od 46 seniorů a stejný počet jsem sháněla i u druhé skupiny seniorů, kteří žijí v domácím prostředí, abych tyto skupiny mohla porovnat.

K výběru druhé skupiny respondentů, tedy seniorů žijících doma, jsem zvolila metodu náhodného výběru. Základní soubor zde tedy tvořili senioři nad 65 let, kteří žijí v okrese Ústí nad Orlicí.

Metoda náhodného výběru, která spočívá ve jmenném seznamu všech seniorů, co žijí v okrese Ústí nad Orlicí a z nich náhodně vybraných 46, byla zavrhnuta z toho důvodu, že je časově a administrativně velmi obtížně proveditelná, a v neposlední řadě tyto údaje podléhají ochraně osobních údajů.

Zvolila jsem tedy dotazování se respondentů v Lanškrouně u obchodního domu Kaufland náhodným způsobem. To znamená, že zhruba každé 4 minuty jsem oslovovala kolemjdoucí seniory. Takové místo jsem zvolila proto, že je to největší supermarket v Lanškrouně a denně tam projde velké množství osob, tudíž jsem vyhodnotila, že to bude pravděpodobně nejstrategičtější místo na dotazování se respondentů z mého základního souboru.

Data jsem zde sbírala dva po sobě jdoucí dny, a to ve středu a čtvrtek. Dohromady jsem zde získala data od 46 seniorů, tedy jsem skončila naplněním stejného počtu respondentů, jako v případě seniorů žijících domovech pro seniory. Jsem si vědoma omezení, kterým tato metoda sběru dat podléhá. Především se jedná o skutečnost, že možnost výběru respondenta do mého souboru byla podmíněna jeho cestou do obchodního domu Kaufland v době sběru dat.

Kvůli prvotní komplikaci s malý počtem respondentů z prvního domova pro seniory jsem si vědoma, že když jsem základní soubor rozšířila

na seniory z okresu Ústí nad Orlicí, tak má srovnání se seniory, co se v tu dobu vyskytovali v Lanškrouně u Kauflandu vadu.

4.4 Srovnání základních charakteristik základního a výběrového souboru

Pro srovnání mého základního a výběrového souboru jsem porovnala, nakolik se liší některé z jejich základních charakteristik. K tomu jsem využila veřejně dostupné statistiky ČSÚ (2019) k 31.12.2018 o průměrném věku a poměru mužů a žen v okrese Ústí nad Orlicí. Pro přesnější porovnání charakteristik skupiny respondentů, kteří žijí v domovech pro seniory jsem si vyžádala tyto statistiky od domovů pro seniory v Lanškrouně, Vysokém Mýtě a České Třebové, ve kterých dohromady žije 218 seniorů a jejichž data o průměrném věku a poměru mezi pohlavími jsem zprůměrovala.

4.4.1 Charakteristiky populace v domovech pro seniory

Graf 1: Průměrný věk seniorů v domovech pro seniory

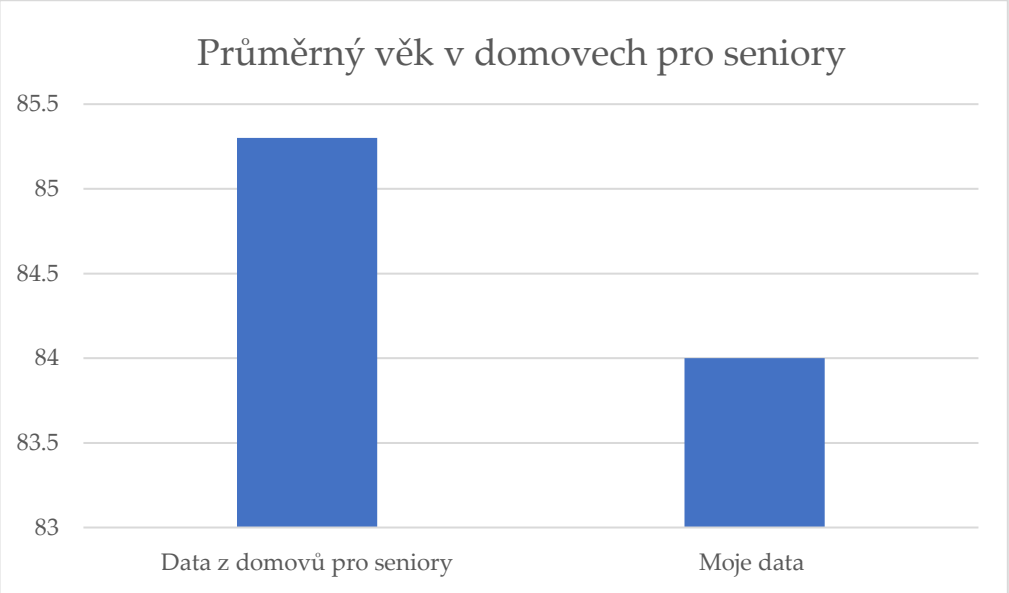

Zdroj: vlastní vypracování

Z grafu je patrné, že průměrný věk vypočítaný z dat ze tří domovů pro seniory je 85,3 let, přičemž v mém vzorku je průměrný věk seniorů 84 let. Výše tohoto ukazatele se tedy velmi neliší.

Graf 2: Poměr mezi pohlavími seniorů v domovech pro seniory

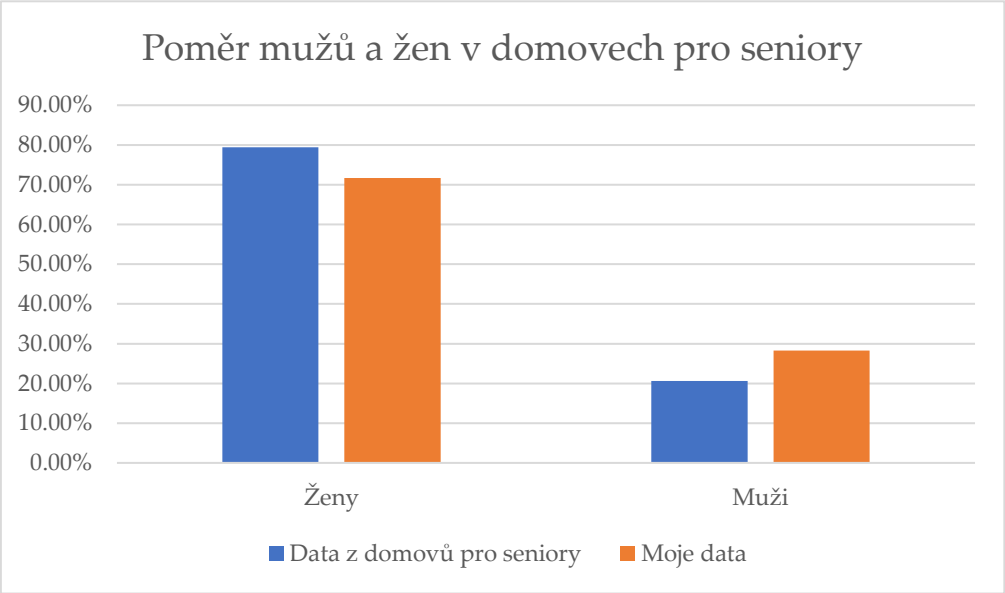

Zdroj: vlastní vypracování

Získaná data se příliš neliší ani z hlediska zastoupení jednotlivých pohlaví viz graf 2. V domovech pro seniory je dle mých získaných dat průměrně 79,4 % žen a 20,6 % mužů. Můj výběrový soubor se skládal z 71,7 % žen a 28,3 % mužů.

Lze tedy říci, že co se týče věkového rozložení a poměru počtu můžu a žen, tak můj vzorek 46 seniorů se svým rozložením v těchto oblastech příliš nelišil od domovů pro seniory v okresu Ústí nad Orlicí, pokud tyto poměry přepočteme na malou velikost vzorku.

4.4.2 Charakteristiky populace seniorů, kteří žijí v domácím prostředí

Graf 3: Průměrný věk seniorů žijících v domácím prostředí

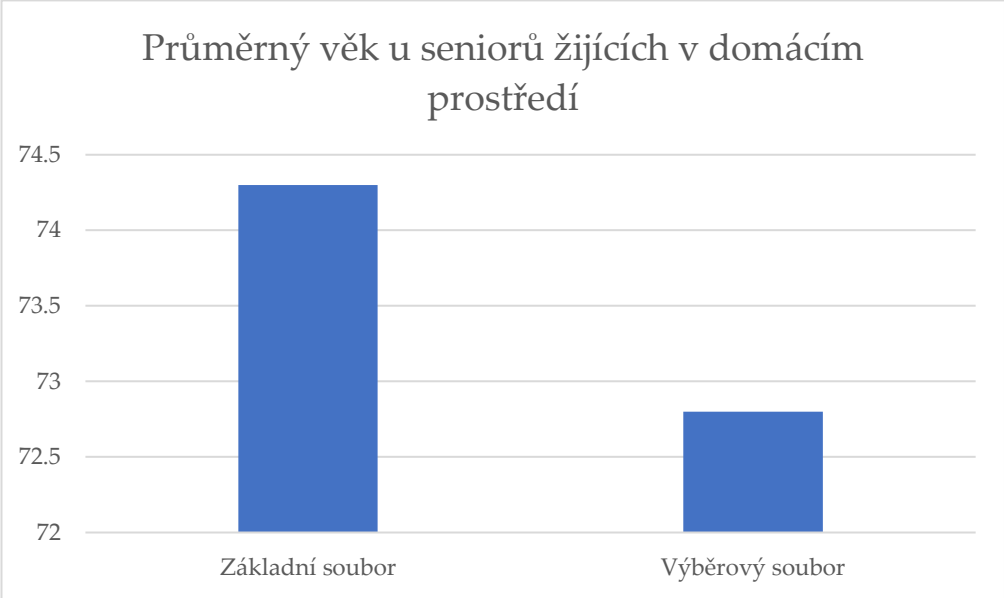

Zdroj: ČSÚ (2018b) a vlastní data

Průměrný věk osob nad 65 let, tedy v této práci seniorů, je v okresu Ústí nad Orlicí 74,3 let. V mém vzorku 46 seniorů je jejich průměrný věk 72,8 let, tedy o něco nižší, ale opět ne výrazně.

Graf 4: Pohlaví seniorů žijících v domácím prostředí

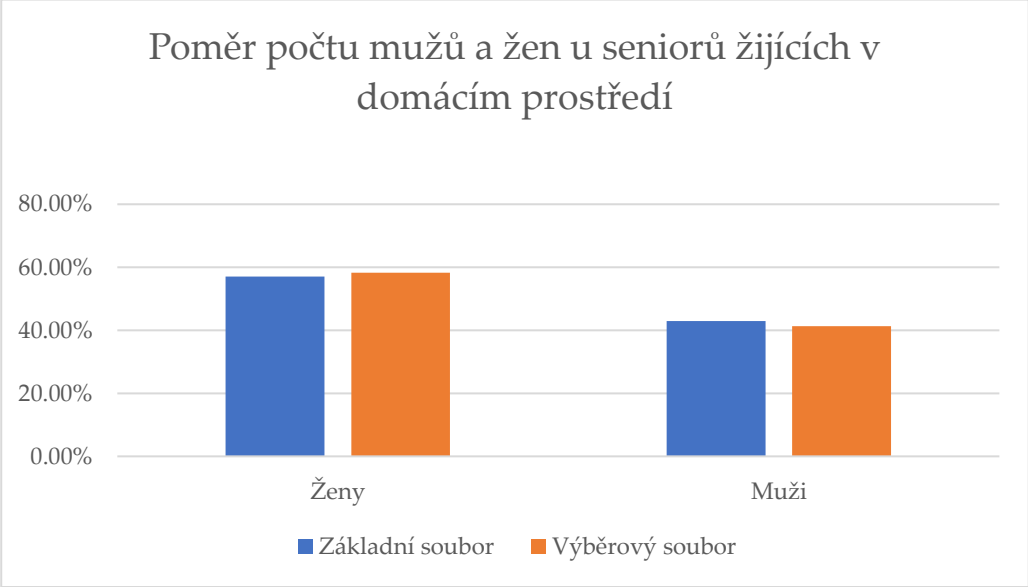

Zdroj: ČSÚ (2018b) a vlastní data

Poměry počtu mužů a žen se v daných souborech také téměř neliší (viz graf 4), v okrese Ústí nad Orlicí je mezi osobami nad 65 let 42,9 % mužů a 51,7% žen. V mém výběrovém souboru tvořily ženy 58,7 % souboru a muži 41,3 %. Tyto dva ukazatele se tedy příliš nelišily ani mezi těmito soubory.

Lze tedy říci, že co se týče ukazatele průměrného věku a poměru mezi pohlavími v souboru se základní soubor od výběrového liší pouze minimálně.

4.5 Testování hypotéz

Hypotéza č. 1

Senioři žijící doma jsou častěji uživateli internetu než senioři žijící v domovech pro seniory.

Jelikož v domově pro seniory nebyl ani jeden respondent, který by internet v posledních třech měsících použil, nebylo potřeba tuto hypotézu ani nijak statisticky testovat a tato hypotéza se potvrdila. Níže přikládám graf 5, který znázorňuje poměr uživatelů a neuživatelů internetu v obou skupinách.

Graf 5: Poměr mezi uživateli a neuživateli internetu v obou skupinách.

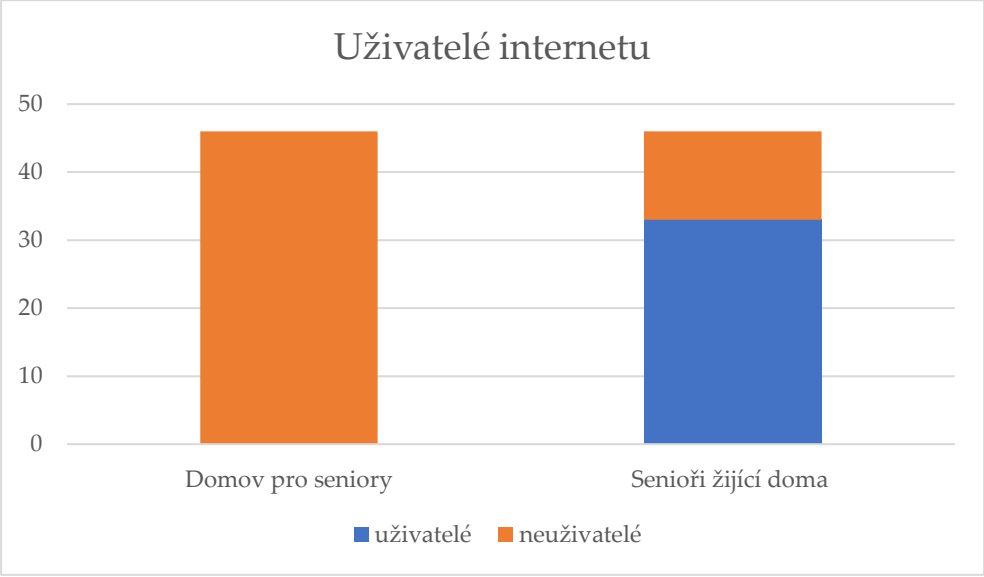

Zdroj: vlastní data

Hypotéza č. 2

Senioři žijící doma mají lepší digitální dovednosti než senioři žijící v domově pro seniory.

Senioři v domovech pro seniory, se kterými jsem prováděla výzkum nebyli uživateli internetu, nelze proto tuto hypotézu otestovat, a tak ji ani potvrdit či nepotvrdit.

Hypotéza č. 3

Senioři s vyšším dosaženým vzděláním mají lepší digitální dovednosti.

K otestování této hypotézy jsem použila Spearmanův koeficient korelace abych zjistila, zda mezi proměnnými vzdělání a digitálními dovednostmi existuje nějaká závislost. Výši digitálních dovedností jsem kvantifikovala tím způsobem, že jsem sečetla u jednotlivých respondentů body z Likertovy pětibodové škály u jednotlivých úkonů na internetu. U této škály platí, že čím častěji senioři odpověděli, že tuto činnost na internetu vykonávají, tím lepší jsou jejich digitální dovednosti, a tak čím vyšší součet skóre ze škály získali, tím by to mělo ukazovat na jejich lepší digitální dovednosti.

Tabulka 2: Vyhodnocení Spearmanova koeficientu pořadové korelace

	Spearman Rank Order Correlations Marked correlations are significant at p <,05000	
Variable	OT_03_vzdělání	Digitalni_dov
OT_03_vzdělání	1,000000	-0,014349
Digitalni_dov	-0,014349	1,000000

Zdroj: vlastní vypracování v programu Statistica

Po provedené analýze (viz tabulka 2) jsem zjistila, že výše Spearmanova koeficientu je -0,014. Spearmanův koeficient pořadové korelace nabývá

hodnoty od -1 do 1 a hodnoty kolem nuly ukazují na velmi nízkou, či žádnou závislost.

Tabulka 3: P-hodnota pro Spearmanův koeficient korelace

Variables	Spearman Rank Order Correlations Marked correlations are significant at p <,05000 Valid N	Spearman R	t(N-2)	p-value
OT_03_vzdělání & Digitalni_dov	33	-0,014349	-0,079903	0,936828

Zdroj: vlastní vypracování v programu Statistica

Když p-hodnota pro danou korelaci je vyšší než hladina významnosti α=0,05, tak korelace není statisticky významná, nebo žádná. Pro korelaci proměnných vzdělání a digitální dovednosti vyšla p-hodnota 0,94 (viz tabulka 3). Tato hypotéza se tedy nepotvrdila, protože p-hodnota je zde větší než α=0,05.

Hypotéza č. 4

Se zvyšujícím se věkem mají senioři horší digitální dovednosti.

K testování této hypotézy jsem použila Pearsonův korelační koeficient, který nabývá hodnoty od -1 do 1, přičemž hodnoty kolem nuly ukazují na velmi nízkou nebo žádnou závislost mezi proměnnými, stejně jako u Spearmanova koeficientu.

Tabulka 4: Vyhodnocení Pearsonova korelačního koeficientu

Variable	Correlations Marked correlations are significant at p < ,05000 N=33 Means	Std.Dev.	OT_01_věk	Digitalni_dov
OT_01_věk	70,93939	5,24964	1,000000	-0,173869
Digitalni_dov	50,96970	11,40308	-0,173869	1,000000

Zdroj: vlastní vypracování v programu Statistica

Výsledek analýzy (viz tab. 4) je, že hodnota Pearsonova koeficientu korelace je -0,17, což ukazuje na velmi slabou nepřímou závislost.

Graf 6: Bodový graf znázorňující závislost mezi věkem a digitálními dovednostmi

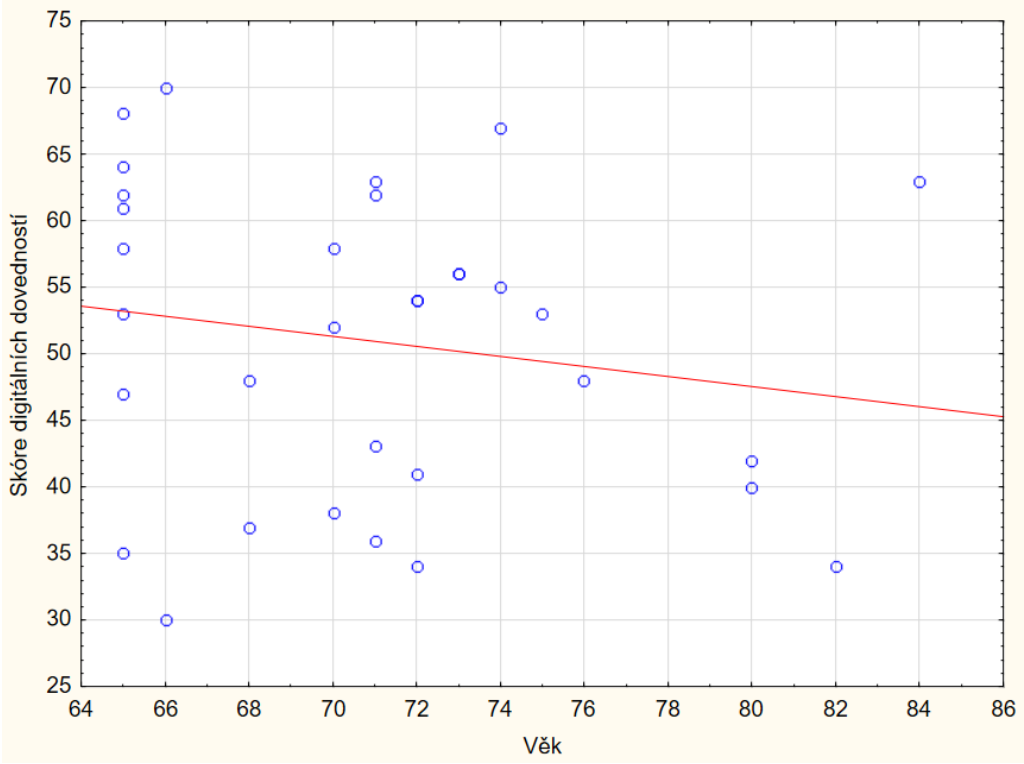

Zdroj: vlastní vypracování v programu Statistica

Na tomto bodovém grafu je výsledek vyplývající z Pearsonova koeficientu korelace znázorněn graficky. Je zde vidět mírně klesající tendence, což by ukazovalo na nepřímou závislost, ale hodnoty jsou příliš rozptýleny na to, aby se dalo tvrdit, že mezi těmito proměnnými je závislost viditelná.

Tabulka 5: P-hodnota pro Pearsonův korelační koeficient

Variable	Correlations Marked correlations are significant at p < ,05000 N=33 OT_01_věk	Digitalni_dov
OT_01_věk	1,0000	-,1739
	p= ---	p=,333
Digitalni_dov	-,1739	1,0000
	p=,333	p= ---

Zdroj: vlastní vypracování v programu Statistica

Z tabulky 5 je patrné, že p-hodnota pro Pearsonův korelační koeficient mezi proměnnými věk a digitální dovednosti je 0,333. P-hodnota je tedy větší než hladina významnosti α=0,05, takže korelace mezi těmito proměnnými není statisticky významná, nebo žádná. Hypotéza se tedy nepotvrdila.

Hypotéza č. 5

Mezi pohlavími se úroveň digitálních dovedností neliší.

K testování této hypotézy jsem nejdříve provedla test normality dat, abych zjistila, jestli tato data pocházejí ze souboru s normálním rozdělením.

Tabulka 6: Testy normality dat

	Tests of Normality					
Variable	N	max D	K-S p	Lilliefors p	W	p
Součet	33	0,116112	p > .20	p > .20	0,952634	0,158755

Zdroj: vlastní vypracování v programu Statistica

Výsledek testů normality dat je zobrazen v tabulce 6. P-hodnoty byly vyšší než obecně považovaná hladina významnosti α=0,05 (například p-hodnota pro Shapirův-Wilkův test byla 0,16), takže tato data pocházejí z normálního rozdělení.

Dále jsem provedla T-test a F-test abych zjistila, zda se tedy střední hodnoty u výše digitálních dovedností mezi pohlavími neliší.

Tabulka 7: Vyhodnocení T-testu a F-testu

	T-tests; Grouping: OT_02_pohlaví Group 1: 2: muž Group 2: 1: žena										
Variable	Mean 2	Mean 1	t-value	df	p	Valid N 2	Valid N 1	Std.Dev. 2	Std.Dev. 1	F-ratio Variances	p Variances
Digitalni_dov	52,30769	50,10000	0,537360	31	0,594856	13	20	8,750092	12,98542	2,202351	0,164106

Zdroj: vlastní vypracování v programu Statistica

V T-testu i F-testu vyšla hodnota p nad hladinu významnosti α = 0,05. U T-testu vyšlo p 0,59, u F-testu 0,16 (viz tab. 7). Na základě toho se tato hypotéza potvrzuje. Mezi pohlavími není v úrovni digitálních dovedností rozdíl.

4.6 Shrnutí zásadních zjištění praktické části

Senioři žijící v domovech pro seniory z mého výběrového souboru nepoužívají internet, proto ani nelze srovnat výši digitálních dovedností mezi seniory žijícími v domácím prostředí a seniory žijícími v domovech pro seniory.

Při provádění výzkumu v domovech pro seniory jsem se dozvěděla, jak od zde ubytovaných, tak od vedení těchto zařízení možné důvody, proč zde senioři internet nepoužívají. Ze strany domovů pro seniory, které jsem navštívila, bylo k používání internetu vytvořeno příznivé prostředí. Po celé budově bylo v obou domovech pro seniory v Lanškrouně i v Ústí nad Orlicí dostupné připojení k internetu, i když na některých patrech byl údajně o něco horší dosah a síla signálu. Do Domova pro seniory v Lanškrouně dokonce dochází dobrovolník, který zde vede počítačové kurzy, kterých se ale účastní téměř výhradně jen veřejnost, protože senioři zde ubytovaní, ač mají k tomu přístup, nemají zájem. Dokonce vedení zdejšího Domova pro seniory zvažovalo koupi tabletů, které by si mohli senioři půjčovat a mít z nich třeba přístup na internet, ale kvůli nezájmu ze strany seniorů nebyl tento nápad realizován.

Senioři, kteří žijí v těchto zařízeních jsou už po většinou ve špatném zdravotním stavu, jak je zmíněné výše v kapitole Domov pro seniory a mají tedy kognitivní i pohybová omezení, která jim nedovolují, aby internet sami používali.

Při rozhovoru zde se samotnými seniory, mi po otázce, jestli použili internet v posledních třech měsících odpověděli, že ho nikdy nepoužili, a to z různých důvodů. Jeden důvod, který se často objevoval byl, že ho za svůj život nikdy nepoužívali, tak proč by měli teď. Jelikož průměrný věk osob nad 65 let v domovech pro seniory v mém výběrovém souboru je 84 let (viz graf 1), tak se s ním během svého produktivního věku v pracovním prostředí, či

doma pravděpodobně nesetkali natolik, aby se ho museli naučit používat, nebo na ně byl k jeho používání společensky vyvíjený větší tlak. Jedna seniorka, které bylo více jak devadesát let, dokonce ani nevěděla, co slovo internet znamená.

Ze strany seniorů žijících v domovech pro seniory se tedy objevuje nezájem a odmítání internetu jako takového, i když k tomu, aby ho používali mají vytvořeno příznivé prostředí.

Digitální dovednosti jsem tedy mohla zkoumat pouze v rámci skupiny seniorů, kteří žijí v domácím prostředí, z nichž 33 je uživateli internetu a 13 seniorů internet nepoužilo v posledních třech měsících. V této skupině tedy internet používala většina seniorů, což může souviset s tím, že v této skupině byl věkový průměr výrazně nižší, a sice 72,8 let (viz graf 3). To se dá z nějaké části vysvětlit i tím, že data byla sbírána u obchodního domu Kaufland. Senioři tedy museli být natolik zdravotně způsobilí, že si chodí sami, nebo s doprovodem někoho z rodiny nakupovat. To znamená, že se zde mohli koncentrovat spíše mladší senioři, než jsou ti, které najdeme v domovech pro seniory. Tudíž tu byla i větší šance, že se s internetem setkali ve svém produktivním věku, nebo těsně poté a také nebyli ještě natolik zdravotně indisponováni, aby práci s internetem nemohli zvládat bez větších obtíží.

V souvislosti s digitálními dovednostmi jsem zkoumala, jestli existuje závislost mezi výší digitálních dovedností a vzděláním a věkem. V případě věku, což se pojí s hypotézou číslo čtyři, byla nepatrná nepřímá závislost mezi těmito proměnnými, ale byla příliš malá na to, aby se dalo tvrdit, že mezi digitálními dovednostmi a věkem závislost je. To může být způsobeno velikostí vzorku, ze kterého jsem analýzu prováděla. Je možné, že na větším vzorku už by byla závislost více viditelná.

V případě vztahu vzdělání a digitálních dovedností se také závislost neprokázala, i když to předešlé výzkumy a literatura naznačovaly.

Pravděpodobně i vlivem toho, že v jednotlivých kategoriích nejvyššího dosaženého vzdělání bylo rozdělení respondentů z důvodu malé velikosti vzorku velmi nerovnoměrné, kdy například jen dva z nich měli vyšší odbornou školu, tak se závislost nepotvrdila a hypotéza byla zamítnuta.

Velké rozdíly ve výši digitálních dovedností mezi pohlavími z ostatních výzkumů ani literatury příliš nevyplývaly a ani v mém výběrovém souboru nebyly tyto rozdíly potvrzeny. Pohlaví tedy nemá vliv na výši digitálních dovedností mezi seniory a pátá hypotéza byla potvrzena.

ZÁVĚR

Cílem mé práce bylo srovnat výši digitálních dovedností u seniorů žijících v domově pro seniory a seniorů žijících v domácím prostředí v okrese Ústí nad Orlicí a zároveň porovnat zastoupení uživatelů internetu v těchto dvou skupinách.

Jelikož mezi skupinou seniorů, kteří bydlí v domově pro seniory nebyl ani jeden, který by internet používal, tak nemohla být první část mého cíle naplněna. Avšak v rámci skupiny seniorů, kteří žijí v domácím prostředí jsem dále mohla sledovat, zda u nich existuje závislost mezi vzděláním, věkem a digitálními dovednostmi. I když z teoretické části vyplývalo, že by v tomto případě jistá závislost mohla být patrná, žádná závislost se mezi těmito proměnnými statisticky nepotvrdila. Jak již bylo řečeno, na vině může být velikost mého vzorku, protože těch, kteří internet používali bylo 33 z celkového počtu 92 respondentů. Nicméně hypotéza o nezávislosti výše digitálních dovedností na pohlaví byla potvrzena. V případě seniorů tedy pohlaví nemá na schopnosti ohledně používání internetu vliv.

Zda se výše digitálních dovedností u seniorů žijících v domově pro seniory a seniorů žijících v domácím prostředí liší, nemohlo být z výše uvedených důvodů zjištěno.

Druhá část cíle, tedy porovnání zastoupení uživatelů internetu v těchto dvou skupinách, však naplněna být mohla. Mezi seniory, kteří žijí v domově pro seniory v okrese Ústí nad Orlicí není dle mého výběrového souboru žádný senior, který internet používá, přičemž jako kritérium bylo určeno, že musel použít internet alespoň jednou za poslední tři měsíce, aby se mohl považovat za uživatele, neboť totožné kritérium stanovuje i ČSÚ, jehož výstupy z výzkumů jsem použila v teoretické části.

Mezi seniory, kteří žijí v domácím prostředí v okrese Ústí nad Orlicí se v mém výběrovém souboru čítajícím 46 seniorů, našlo 33 seniorů, tedy nadpoloviční většina seniorů, kteří jsou uživateli internetu. Jak už bylo řečeno, jedním z vysvětlení tohoto výsledku může být skutečnost, že v této skupině byl výrazně nižší průměrný věk, ve výši 72,8 let, tedy pod hranicí 75 let, za kterou se již senioři dle T. Zadražilové (2017b) na internetu pohybují minimálně.

V kapitole Domov pro seniory je také uvedeno, že senioři, kteří zde pobývají, ztrácí zájem o okolní svět, tedy nemají zájem se plnohodnotně začlenit do dnešní společnosti, kde je používání internetu už standardem. To potvrzují i důvody, které jsem se při výzkumu od seniorů dozvěděla, tedy, že jednoduše nemají o internet zájem i když by jejich zdravotní stav používání internetu nevylučoval a podmínky pro to mají vytvořené.

Závěrem lze tedy říci, že v této době ještě v domovech pro seniory žije převážně ta generace, která se s internetem ve svém produktivním věku nesetkala a vlivem určitého odtržení od okolního světa se u nich ani motivace internet používat neobjevila, ačkoli podmínky pro potenciální používání internetu mají příznivé a ne všem v tom brání jejich zdravotní stav. Bylo by tedy zajímavé vidět, jak by tento výzkum vypadal za několik let, kdy už v domovech pro seniory bude většina seniorů, kteří se s internetem ve svém produktivním věku setkali, tudíž ho s větší pravděpodobností používali. Tedy jestli a jak výrazně se tento počet neuživatelů promění. To lze vztáhnout i na skupinu seniorů, kteří žijí v domácím prostředí, protože dle výzkumů byl i v této skupině také jako nejčastější důvod nevyužívání internetu ten, že respondenti o používání internetu nemají zájem. Hlavní roli v tomto případě pravděpodobně hraje již zmíněná skutečnost, že respondenti se s internetem nesetkali ve svém produktivním věku.

Seznam použitých zdrojů

1. Bryman, A. (2012). *Social Research Methods* (4.vyd.). New York: Oxford University Press.
2. Carretero, S., Vuorikari, R., & Punie, Y. (2017). *DigComp 2.1: The Digital Competence Framework for Citizens with eight proficiency levels and examples of use*. Europen Union. Dostupné z https://doi.org/10.2760/38842
3. Castells, M. (2010). *The information age: economy, society, and culture* (Second edition with a new preface). Malden, MA: Wiley-Blackwell.
4. Český statistický úřad. (2018a). *Využívání informačních a komunikačních technologií v domácnostech a mezi jednotlivci*. Citováno 10. března 2020. Dostupné z https://www.czso.cz/csu/czso/vyuzivani-informacnich-a-komunikacnich-technologii-v-domacnostech-a-mezi-jednotlivci
5. Český statistický úřad. (2019). *Využívání informačních a komunikačních technologií v domácnostech a mezi jednotlivci*. Citováno 10. března 2020. Dostupné z https://www.czso.cz/csu/czso/vyuzivani-informacnich-a-komunikacnich-technologii-v-domacnostech-a-mezi-jednotlivci-2019
6. Český statistický úřad. (2018b). *Veřejná databáze: Počet a věkové složení obyvatel.* Citováno 10. března 2020. Dostupné z https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=statistiky&katalog=30845
7. Dostál, J. (2007). Informační a počítačová gramotnost – klíčové pojmy informační výchovy. In *Infotech 2007 - Moderní informační a komunikační technologie ve vzdělávání* (s. 60–65). Olomouc: Votobia.
8. Dvořáčková, D. (2012). *Kvalita života seniorů: v domovech pro seniory*. Praha: Grada Publishing.
9. Eurostat. (2019). *Individuals' level of digital skills.* Citováno 10. března 2020. Dostupné z https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/isoc_sk_dskl_i

10. Chodounská, H. (2017). Stáří je stále delší část života. *Statistika A My*, *2017*(4). Dostupné z https://www.statistikaamy.cz/2017/04/stari-je-stale-delsi-cast-zivota/
11. Kelblová, L., & Modráček, Z. (2014). *Dovednosti české populace v prostředí informačních technologií: Tematická analýza dat získaných v rámci mezinárodního výzkumu dospělých OECD PIAAC*. Praha: Dům zahraniční spolupráce.
12. Lupač, P. (2015). *Za hranice digitální propasti: nerovnost v informační společnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).
13. Lupač, P., Chrobáková, A., & Sládek, J. (2014). *Internet v České republice 2014*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze.
14. MPSV ČR. (2015). *Strategie digitální gramotnosti ČR na období 2015 až 2020*.
    Dostupné z https://www.mpsv.cz/documents/20142/848077/strategie_dg.pdf/2c044975-1c29-fcba-ba22-f1c1388c1865
15. MPSV ČR. (2017). *Digitální gramotnost: Zpráva o stavu a výuce digitální gramotnosti a komparace se zahraničím*. Dostupné z https://www.mpsv.cz/documents/20142/225517/Digitalni_gramotnost_-_Zprava_o_stavu_a_vyuce_digitalni_gramotnosti_a_komparace_se_zahranicim.pdf/f633dd0f-e5df-c19f-7cfa-38291b31ceb4
16. Mühlpachr, P. (2004). *Gerontopedagogika* (1.vyd.). Brno: Masarykova univerzita.
17. Průcha, J., Veteška, J. (2014). *Andragogický slovník* (2.vyd.). Praha: Grada.
18. Rabušicová, M. (2002). *Gramotnost: staré téma v novém pohledu*. Brno: Georgetown.
19. Sak, P., & Kolesárová, K. (2012). *Sociologie stáří a seniorů*. Praha: Grada Publishing.
20. Sak, P., Mareš, J., Richter, V., Kolesárová, K., & Skalková, J. (2007). *Člověk a vzdělání v informační společnosti*. Praha: Portál.

21. Soysal, F., Çallı, B. A., & Coşkun, E. (2019). Intra and Intergenerational Digital Divide through ICT Literacy, Information Acquisition Skills, and Internet Utilization Purposes: An Analysis of Gen Z. *Tem Journal*, *8*(1), 264-274. Dostupné z https://doi.org/10.18421/TEM81-37
22. Špatenková, N. (2013). *Gerontagogika* (1.vyd.). Olomouc: Univerzita Palackého.
23. Tomczyk, Ł. (2015a). Senioři ve světě nových médií a fenomén digitálního vyloučení v zemích Visegrádské čtyřky. *E-Pedagogium*, *2015*(III.), 83-95. Dostupné z http://old.pdf.upol.cz/fileadmin/user_upload/PdF/e-pedagogium/2015/e-Pedagogium_3-2015online.pdf
24. Tomczyk, Ł. (2015b). *Vzdělávání seniorů v oblasti nových médií*. Praha: Asociace institucí vzdělávání dospělých ČR
25. van Deursen, A. J. A. M., van Dijk, J. A. G. M., & Peters, O. (2012). Proposing a Survey Instrument for Measuring Operational, Formal, Information, and Strategic Internet Skills. *Intl. Journal Of Human–Computer Interaction*, (28), 827-837. Dostupné z https://doi.org/10.1080/10447318.2012.670086
26. van Dijk, J. A. G. M., & van Deursen, A. J. A. M. (2014). *Digital Skills: Unlocking the Information Society*. New York: PALGRAVE MACMILLAN®.
27. Webster, F. (2006). *Theories of the information society* (3rd ed). London: Routledge.
28. World Health Organization (2003). *Active ageing: a policy framework.* Geneva. Dostupné z htpp://www.who.int/hpr/ageing
29. Xie, B. (2003). Older adults, computers, and the Internet: Future directions. *Gerontechnology*, *2*(4), 289-305. Dostupné z https://doi.org/10.4017/gt.2003.02.04.002.00

30. Zadražilová, I. (2017a). Potřeby seniorů v práci s internetem – výsledky kvalitativního šetření. *Proinflow*, *9*(2), 103-119. Dostupné z https://doi.org/https://doi.org/10.5817/ProIn2017-2-6
31. Zadražilová, T. (2017b). Senioři hledají na internetu praktické informace. *Statistika A My*, *2017*(4). Dostupné z http://www.statistikaamy.cz/2017/04/seniori-hledaji-na-internetu-prakticke-informace/

Seznam zkratek

ICT technologie = informační a komunikační technologie

ČSÚ = Český statistický úřad

Seznam grafů

Graf 1: Průměrný věk seniorů v domovech pro seniory 37
Graf 2: Poměr mezi pohlavími seniorů v domovech pro seniory 38
Graf 3: Průměrný věk seniorů žijících v domácím prostředí 39
Graf 4: Pohlaví seniorů žijících v domácím prostředí 39
Graf 5: Poměr mezi uživateli a neuživateli internetu v obou skupinách. 40
Graf 6: Bodový graf znázorňující závislost mezi věkem a digitálními dovednostmi 43

Seznam tabulek

Tabulka 1: Propojení otázek z dotazníku s hypotézami 32
Tabulka 2: Vyhodnocení Spearmanova koeficientu pořadové korelace 41
Tabulka 3: P-hodnota pro Spearmanův koeficient korelace 42
Tabulka 4: Vyhodnocení Pearsonova korelačního koeficientu 42
Tabulka 5: P-hodnota pro Pearsonův korelační koeficient 43
Tabulka 6: Testy normality dat 44
Tabulka 7: Vyhodnocení T-testu a F-testu 44

Seznam příloh

PŘÍLOHA A: Seznam a charakteristika digitálních dovedností

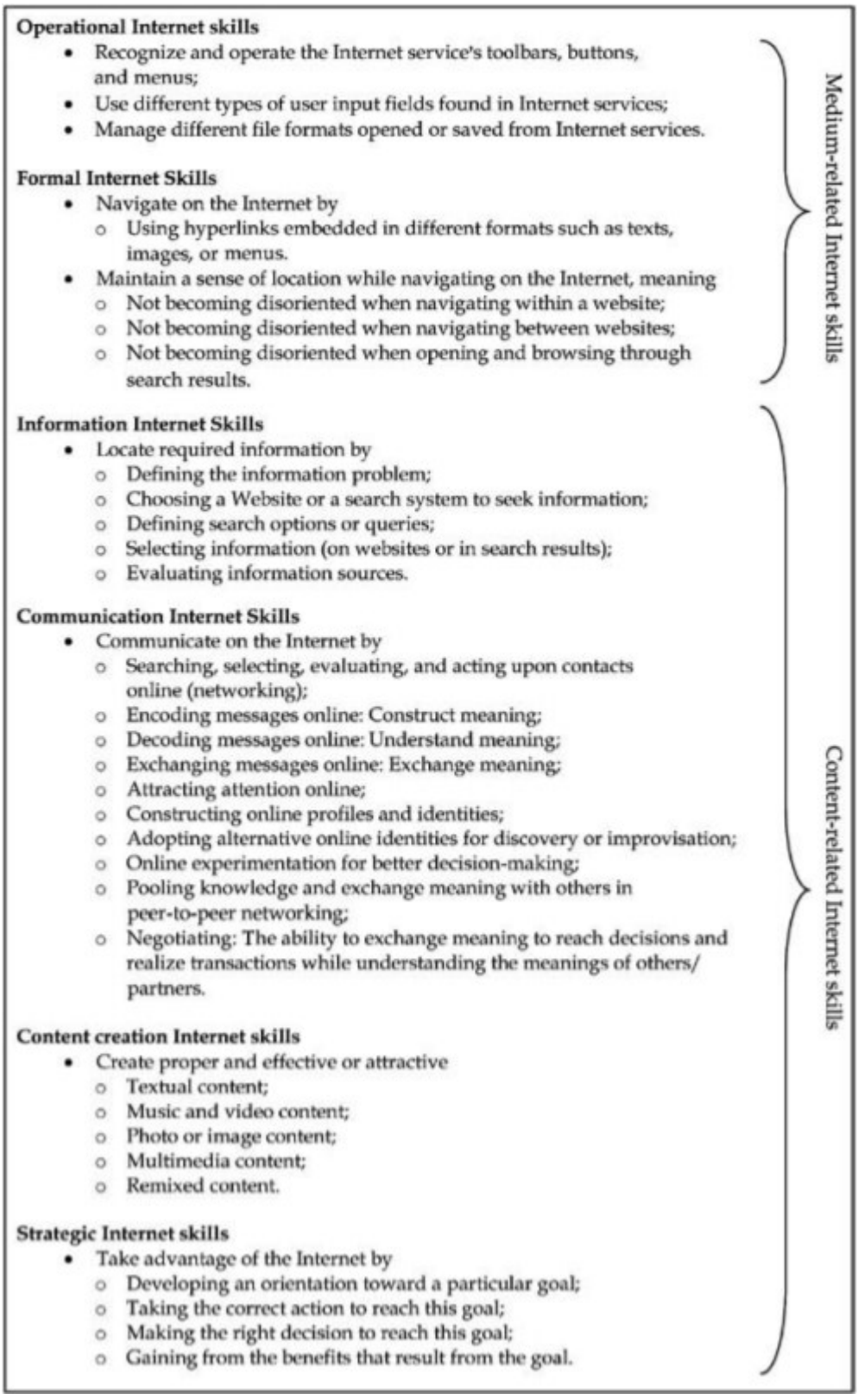

Zdroj: (Dijk & Deursen, 2014, str. 42)

PŘÍLOHA B: Dotazník

1. Kolik je Vám let?

   ……..

2. Jste:

   - □ Žena
   - □ Muž

3. Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

   - □ Základní
   - □ Středoškolské bez maturity
   - □ Středoškolské s maturitou
   - □ Vyšší odborné
   - □ Vysokoškolské

4. Momentálně žijete v:

   - □ Domě/bytě
   - □ Domově pro seniory

5. Použil(a) jste internet v posledních třech měsících?

   - □ Ano
   - □ Ne

6. Uveďte prosím, **jak často při užívání internetu** vykonáváte tyto činnosti:

		NIKDY	**MÁLOKDY**	**OBČAS**	**ČASTO**	**DENNĚ**
a)	**Si stahujete soubory z internetu do počítače**					
b)	**Používáte tlačítko: „načíst tuto stránku znovu“**					
c)	**Používáte tlačítka „zpět“ a „vpřed“ při pohybu mezi webovými stránkami**					

d)	**Se díváte na videa**					
e)	**Si přidáváte webovou stránku do záložek**					
f)	**Používáte více oken v prohlížeči najednou**					
g)	**Si ověřujete získané informace i na jiné webové stránce**					
		NIKDY	**MÁLOKDY**	**OBČAS**	**ČASTO**	**DENNĚ**
h)	**Víte přesně, kam vás odkáže daný link (odkaz), poté co na něho kliknete**					
i)	**Prohlížíte více než jen první stranu s výsledky vyhledávání**					
j)	**Vyhledáváte informace**					
k)	**Najdete informace, které jste hledal(a)**					
l)	**Používáte více než jedno klíčové slovo k vyhledávání**					
m)	**Si ověřujete kvalitu zdroje nalezené informace**					
n)	**Se pro něco rozhodnete na základě informací, které jste zde získal(a)**					

o)	**Jste si koupil(a) nějakou věc na základě získaných informací z internetu**					
p)	**Získáváte finanční benefity z internetu (například zde koupíte věc levněji, než v kamenných obchodech)**					
q)	**Porovnáváte nějaký konkrétní produkt mezi různými e-shopy**					